Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2004, cilt: 37, sayı: 1 ss 78-97
Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, year: 2004, v: 37, issue: 1 yy 78-97

Türkiye'deki Yetişkin Eğitimi Araştırmalarına Toplu Bakış[1]

Ahmet YILDIZ*

ÖZ: Bu makale, Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarının mevcut durumunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, Türkiye'deki üniversite temelli yetişkin eğitimi araştırmalarının nicelik durum, süreklilik, araştırma konuları, yaklaşımları ve yöntemleri açısından analiz edilmesini hedeflemektedir. Bu makale, 1978- Mayıs 2001 yılları arasında Boğaziçi ve Ankara Üniversitesinde bu alanda yapılmış 110 lisans-üstü tez çalışmasının incelenmesine dayanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yetişkin eğitimi, halk eğitimi, araştırma.

Perspectives on adult education research in Turkey

ABSTRACT: This article seeks to analyze present situation of adult education researches in Turkey. In this study, it is intended to analyze university-based adult education research perspectives in terms of contents, methodological aspects, quantity and continuity of survey. This study is mainly based on the documentary reviewing of the 110 thesis which were carried out as graduate research at the Bosporus and Ankara University from 1978 to May 2001.

Key Words: Adult Education, Public Education, Research

GİRİŞ

Bilimsel araştırmalar, tüm disiplinlerde olduğu gibi eğitim bilimleri için de gelişimin önkoşuludur. Ayrıca herhangi bir bilim dalında yapılan araştırmalara dair nicelik ve nitelik bilgisi, o alanın konumu ile ilgili açıklayıcı bilgiler içerir.

Bütün alanlar gibi yetişkin eğitimi alanında da gelişmenin sağlanması, güçlü bir araştırma politikasının olması, araştırmaların özendirilmesi için desteklenmesi, araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılması ile ilgilidir (Tekin, 1991).

Türkiye'de yalnızca yetişkin eğitimi araştırmaları değil, tüm eğitim araştırmalarının tarihi, eğitimin uygulama alanı olması yanında bir bilim alanı olarak algılanma süreci ile başlar. Cumhuriyet döneminin başlarında, batıdan yabancı uzmanların yurda çağrılması, eğitim ile ilgili birçok eserin dilimize çevrilmesi ve eğitimcilerin yurtdışına gönderilmesi gibi gelişmeler Türkiye'de eğitim bilimine yönelişi hızlandıran etmenler olmuştur. Eğitim bilimlerinin kurumsallaşma süreci, 1922 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünde "terbiye" derslerinin verilmesiyle başlamış ve bu süreç 1965 yılında Ankara Üniversitesi

[1] Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarının genel olarak durumunu betimlemek amacı taşıyan bu makale, araştırmacının Mart 2002 tarihinde Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Halk Eğitimi Anabilim Dalı'nda yapılan "Türkiye'deki Yetişkin Eğitimi Araştırmaları: Amaç, Kapsam, Yöntem ve Eğilimler" adlı yüksek lisans çalışmasının bulgularına dayalı olarak hazırlanmıştır. İncelenen tezlerin tam listesi araştırmacıdan edinilebilir.

* Arş, Gör. Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması, ve Ekonomisi Anabilim Dalı, Halk Eğitimi Bilim Dalı

Eğitim (Bilimleri) Fakültesinin kurulmasıyla önemli bir aşamaya gelmiştir (Ünal ve Özsoy, 1999). Yetişkin eğitimi alanındaki araştırmaların, eğitimin bir bilim olarak ele alınması gerekliğinin anlaşılması ile koşut olarak ancak 1960'lardan sonra yapıldığı görülmektedir. 1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesi'nin kurulması ile birlikte yetişkin eğitimi alanının akademik bir disiplin olarak gelişimi sağlanmıştır.

Bu makale ile, yetişkin eğitimi alanının araştırma açısından varolan durumunun ortaya konulabileceği ve geleceğe ilişkin kestirimlere katkıda bulunabileceği umulmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Bu araştırma ile 'yetişkin eğitimi' alanındaki araştırmaların amaç, kapsam ve yöntem açısından durumu analiz edilmeye çalışıldığından, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çünkü tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 1999).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye'de yapılmış olan yetişkin eğitimi araştırmalarıdır. Araştırmanın çalışma evreni ise kuruluşundan bu yana, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Halk Eğitimi Bölümlerinde/Anabilim Dallarında/Programlarında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Araştırmada, çalışma evreninde belirtilen tüm yüksek lisans ve doktora tezlerine ulaşmak hedeflendiğinden, ayrıca örneklem alınmamıştır.

A.Ü. EBF Halk Eğitimi Bölümü/Anabilim Dalı/Programı içerisinde kuruluşundan 2001 yılı mayıs ayına kadar, 75'i yüksek lisans 11'i doktora olmak üzere toplam 86 tez çalışması yapılmıştır. B.Ü. Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü içinde gerçekleştirilen yetişkin eğitimi araştırmalarının sayısı, 4'ü doktora, 20'si yüksek lisans olmak üzere toplam 24'tür. Başka bir ifade ile, bu araştırmanın çalışma evrenine 110 adet lisans-üstü tez girmektedir.

Araştırmacı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nin kütüphanesinden tüm tezleri tarayarak yetişkin eğitimi tezlerini ortaya çıkarmıştır. Tezleri seçmede temel ölçüt, tezin danışmanının Halk Eğitimi alanında öğretim üyesi olması ve/veya tezin başlığında "yetişkin eğitimi/halk eğitimi" kavramının geçmesi olarak belirlenmiştir. Bu ölçüte uygun olarak, yukarıda da belirtildiği üzere Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde 75 yüksek lisans, 11 doktora tezi saptanmıştır. Ancak 75 yüksek lisans tezinden 4'üne ulaşılamamıştır.

Yetişkin eğitimi alanında lisans-üstü çalışmanın yapıldığı başka bir yerde Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı olması nedeniyle araştırmacı, İstanbul'daki B.Ü. kütüphanesine ve B.Ü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı kütüphanesinden yukarıda belirtilen ölçütü uygulayarak yetişkin eğitimi tezlerini

taramıştır. Yetişkin eğitimi alanında üniversiteler dışında yapılan araştırmaların çok az olması, bu çalışmanın evreni temsil edebilme oranını yükseltmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan verilerin toplanmasında şu yollar izlenmiştir:

1-İlgili literatür taranmıştır.

2-Bu çalışma asıl olarak yetişkin eğitimi alanında yapılan araştırmalara dair verilerin doğrudan edinilebileceği kaynak olarak düşünülen tezlerin (A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi ile B.Ü Eğitim Fakültesi Halk Eğitimi Bölümü'nde/ Anabilim Dalı'nda/Programı'nda yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri) taranması ile elde edilen verilerin ve bu verileri destekleyecek farklı kaynaklardaki bilgileri temel almaktadır. Bu anlamda, çalışmada 'belgesel tarama' yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Yetişkin eğitimi alanında yapılan tezlerden belgesel veri toplama yolu ile elde edilen verilerin çeşitli özellikleri (araştırma konuları, araştırma deseni, veri toplama ve analiz biçimleri, araştırma yaklaşımları vb.) frekans dağılımı ve yüzdeler ile özetlenerek yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Yetişkin Eğitimi Araştırmalarının Nicel Durumu

Akademik bir alanın gelişmesi o alanda yapılan araştırmalarla doğrudan ilgilidir ve bu tür araştırmalar daha çok üniversite bünyesinde ilgili bölümlerde yapılmaktadır. Yetişkin eğitimi alanı için de, benzer bir durum söz konusudur. Yetişkin Eğitimi alanında yapılan araştırmalar özellikle 1960'lardan sonra, eğitimin bir bilim olarak ele alınması gerekliliğinin anlaşılması sonucunda, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin kurulmasıyla yaygınlaşmaya başlamıştır. 1965 yılında "Eğitim Fakültesi" adıyla kurulan bu fakültenin, öğretmen yetiştiren yüksekokulların 1982'de Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınarak üniversite çatısı altında toplanmasından sonra adı Eğitim Bilimleri Fakültesi olmuştur. Eğitimi çok farklı boyutları ile ele alan ve bunu bilimin konusu haline getiren bu fakülte, yetişkin eğitimi araştırmaları için de kritik bir öneme sahiptir. Bunun en önemli nedeni, yetişkin eğitimi alanına dair araştırmaların büyük bir bölümünün burada yapılmış olmasıdır.

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde ve Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde yapılan yetişkin eğitimi araştırmalarının yıllara göre nicel dağılımı **Çizelge 1'**de ele alınmıştır. **Çizelge 1**'de görüleceği üzere, yetişkin eğitimi araştırması olarak ilk yüksek lisans tezi Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde 1978 yılında, ilk doktora çalışması ise 1983 yılında yapılmıştır. Halbuki aynı fakültede Eğitim Programları ve Öğretimi Bölümü'nde 1974 yılında 8 doktora tezi; Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü'nde yine aynı yılda 2 doktora tezi; Eğitim Yönetimi Bölümü'nde ise 3 doktora tezi yapılmıştır. Yetişkin eğitimi doktora tezlerinin başlangıcı ile diğer bölümler arasında yaklaşık 10 yıllık bir fark göze çarpmaktadır. Yüksek lisans tezleri için de benzer bir

durumdan bahsedilebilir. Örneğin Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü'nde ilk yüksek lisans tezi 1977 yılında yapılmasına rağmen 1977-1980 arasında 41 yüksek lisans tezi vardır. Yetişkin eğitimi alanında ise aynı dönemde yalnızca 5 yüksek lisans tezi yapılmıştır.

ÇİZELGE 1. *Yetişkin eğitimi tezlerinin nicel dağılımı*

	ANKARA ÜNİ.		BOĞAZİÇİ ÜNİ		TOPLAM		
	YL	Dok	YL	Dok	YL	Dok	Toplam
YILLAR							
1978	1	-	-	-	1	-	1
1979	-	-	-	-	-	-	-
1980	4	-	-	-	4	-	4
1981	1	-	-	-	1	-	1
1982	6	-	1	-	7	-	7
1983	1	1	2	-	3	1	4
1984	2	-	1	-	3	-	3
1985	12	-	1	-	13	-	13
1986	5	-	1	-	6	-	6
1987	2	-	1	-	3	-	3
1988	3	5	1	-	4	5	9
1989	-	1	1	2	1	3	4
1990	-	-	-	1	-	1	1
1991	2	-	-	-	2	-	2
1992	2	-	1	-	3	-	3
1993	5	2	1	1	6	3	9
1994	2	-	1	-	3	-	3
1995	6	-	-	-	6	-	6
1996	3	-	2	-	5	-	5
1997	3	-	1	-	4	-	4
1998	4	-	3	-	7	-	7
1999	9	-	-	-	9	-	9
2000	2	1	1	-	3	1	4
2001	-	1	1		1	1	2
Toplam	**75**	**11**	**20**	**4**	**95**	**15**	**110**

Çizelge 1'de görüleceği üzere yetişkin eğitimi araştırmaları yıllara göre düzensiz bir dağılım göstermektedir. Örneğin 1983 yılında 13 yüksek lisans tezi yapılmasına karşın 1990 yılında hiç yüksek lisans tezi yapılmamıştır. Halk eğitimi (Yetişkin Eğitimi) bölümlerinin, 1982 ve 1997 yıllarında YÖK tarafından iki kez kapatılması bölümün akademik bir alan olarak gelişimini olumsuz etkilemiştir. Sözü edilen kapatılma durumunun, yetişkin eğitimi alanındaki araştırmaları nicel olarak etkileyen en büyük neden olduğu söylenebilir.

B- Konuları Bakımından Yetişkin Eğitimi Araştırmaları

Çeşitli ülkelerdeki yetişkin eğitimi araştırmalarının vurguları, o ülkelerin kendi özel bağlamlarına ve tarihsel koşullarına göre değişebilmektedir. Duman (1996) tarafından da belirtildiği gibi, yetişkin eğitimi ideolojik olarak yönlendirilebilen 'kültürel' ve 'toplumsal' ile yakından ilgilidir. Öyle ki son dönemde neo-liberal anlayışın etkisiyle Batı Avrupa'daki yetişkin eğitimi araştırmalarında 'çalışma yaşamı' ile ilgili araştırmalar başattır. İşyerinde öğrenme, işe hazırlık gibi araştırmalar bu dönemde artmıştır. Ayrıca düşük vasıflı işçiler, genç yetişkinler, kadınlar, işsizler ve etnik azınlıklar gibi dezavantajlı toplumsal grupların emek piyasasına ulaşmalarında, yetişkin eğitiminin artan bir önemi söz konusudur. Bu nedenle, sözü edilen alanlardaki araştırmalar artma eğilimi taşımaktadır. Başka bir eğilim de, yeni eğitim ve enformasyon teknolojilerinin gelişimi ve uygulaması ile ilgili araştırmalara olan yönelimdir (Hake, 1995;145-171).

Arap ülkelerindeki yetişkin eğitimi araştırmalarında, okuma-yazma çalışmaları üzerine yoğunlaşıldığı gözlenmektedir (Ebuzeid El-Safi, 1995). Güneydoğu Asya ülkelerinde ise yetişkin eğitimi hayati bir öneme sahiptir. Yetişkin eğitiminin Malezya ve Tayland'daki insan kaynaklarının gelişiminde çok önemli bir yeri vardır. Bu bölgede yetişkin eğitimi faaliyetleri, yaşam boyu eğitim programları aracılığı ile insan potansiyelini geliştirmek ve yaşam kalitesini artırmayı hedeflemiştir. Çin'de yetişkin eğitiminin ulusal modernleşmede ve kalkınma programlarında artan bir rolü söz konusudur. Japonya ve Kore'de hızlı ekonomik gelişmeyle birlikte yaşam boyu öğrenme önem kazanmıştır. Bu ülkelerde yetişkin eğitimine örgün eğitimin boşluklarını dolduran, eksiklerini gideren bir işlev yüklenmiş ve bu anlamda da araştırmalarda sözü edilen noktalara yönelinmiştir. Güneydoğu Asya bölgesindeki araştırmalar daha çok pratiğe dönük ve uygulama yönelimlidir. Çoğu Asya ülkesinde yetişkin eğitimi araştırması marjinal bir statüye sahiptir (Dighe, 1995; 81-94).

Her ülkenin kendi özgüllüğüne göre araştırmalara vurgunun değişmesine rağmen, küresel olarak yükselen ve değişen eğilimlerden de bahsedilebilir. Lowe (1985:214), dünyada yetişkin eğitimi alanında ağırlıklı olarak araştırılan konuları şöyle ifade etmiştir:

> Araştırmacıların bugüne kadar dikkatini çeken başlıca konular, yetişkinlerde öğrenme, grup dinamiği, öğretim yöntemleri, yönetimsel ve örgütsel süreçler, değerlendirme ve katılma olmuştur. Araştırılabilecek öteki konulara göre, eğitim faaliyetlerine katılma olayına aşırı bir ilgi gösterildiği görülmektedir. Bunun da nedeni, kuşkusuz, katılanlar esasen elde olduğundan onların tutumları, ilgileri ve özellikleri ile ilgili araştırma projeleri geliştirmenin nisbeten daha kolay olmasıdır. (...).

Lowe'un 1970'li yıllara kadar olan sürece ilişkin yaptığı bu tespit, günümüzde pek geçerli görülmemektedir. Bugün farklı ülkelerin sosyo-ekonomik ve politik bağlamı hem yetişkin eğitiminin yapısını ve gelişimini hem de araştırma konuları ve perspektiflerinin seçimini etkilediği açıktır (Bélanger ve Blais, 1995;6).

1995 yılında, çeşitli ülkelerden yetişkin eğitimi alanında akademik faaliyet gösteren katılımcılarla, Kanada'nın Montreal kentinde yetişkin eğitiminde araştırma konusunda bir seminer düzenlenmiştir. Bélanger ve Blais (1995:13-14) bu seminerle ortaya konulan

araştırma konuları ve perspektiflerinde dikkate değer değişimleri maddeler halinde şöyle ifade etmişlerdir:

- Farklı bağlamlardaki öğrenme yöntem ve eylemlerinin altında yatan anlam ve koşullar;
- Tek başına psikolojik durumlar yerine yetişkin öğrenmesi ve öğretiminin sosyolojik durumları;
- Yetişkin eğitimi etkinliklerini sunan kurumlardan öğrenenlere ve onların gerçek eğitim gereksinimlerine yönelme;
- Farklılaşmış bilgiyi kabul etmek için kültürel yoksunlukların ölçülmesi ya da envanter çalışmasından uzaklaşma;
- Değerlendirici araştırmaların dönüşümü ve eleştirisi;
- Okuma-yazma üzerine istatistiklerden kültürel araştırmaya ve spesifik iletişim stratejilerinin gözlenmesine yönelik dönüşüm;
- Yaratılan temel çevrelerin bilgisini sistemize etmeye katkı;
- Sivil toplumun güçlendirilmesi ve yetişkin eğitimi;
- Cinsiyet, yaş ve kültürel ayrımcılık üzerine araştırma alanlarının gelişimi;
- Araştırma bulgularının eylem planlarına dönüştürülmesi;
- Geleneksel öğretme işlevinden bağımsız öğrenmeye yardım eden durumlara hazırlamaya dönüşüm;
- Birbirleriyle ilişkili olan, çocuk eğitimi, daha sonraki eğitim ve kültürel ortamlara katılma gibi daha geniş konularla yetişkin eğitiminin bütünleşmesi. Bu anlamda yetişkin eğitimi bir ülkenin kendine özgü perspektifi ve oradaki sürekli eğitim modeli bağlamında ele alınması;
- Dönüşüm halindeki ekonomilerde yetişkin eğitimi bağlamında işgücü piyasası ve işsizlikle ilişkili problemler;
- Bu sorunların çoğunda gözlenen toplumsal cinsiyet faktörü.

Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarının konularına göre ilk sınıflandırılması Okçabol tarafından yapılmıştır. Okçabol (1987:249), yetişkin eğitimi araştırmalarını konularına göre şu şekilde sınıflandırmıştır:

1- **Halk (Yetişkin) Eğitimi** : Bu başlık altında, yetişkin eğitiminin tarihsel gelişimi, Halk Eğitim Merkezleri(HEM)nin yönetim süreçleri, bu merkezlerin etkinlikleri ile merkezlerdeki etkinliklerden yararlanabilecek olası kitlenin istek ve gereksinmelerini belirlemeye yönelik araştırmalar ele alınmıştır.

2- **Uzaktan Öğretim** : Bu başlık altında da uzaktan eğitim (YAYKUR) ve kitle iletişim araçlarının yaygın eğitimde kullanılmasıyla ilgili araştırmalar ele alınmıştır.

3- **Hizmetiçi eğitim** : Hizmetiçi eğitim araştırmaları, daha çok Milli Eğitim Bakanlığı'nda sürdürülen, öğretmenlere yönelik kurs faaliyetlerine dair araştırmalardır.

4- Çıraklık Eğitimi : Çıraklık eğitimi araştırmaları, Türkiye'de uygulanan çıraklık eğitimi sistemine dair yapılan araştırmalardır.

5- Yan Araştırmalar: Bu başlık altında da örgün eğitimciler ve toplumsal bilimciler tarafından yapılan yaygın eğitimle ilgili araştırmalar değerlendirilmiştir.

6 - Projeler : Uluslararası fonların desteklediği projeler ya da ulusal düzeyde yapılan 'İşlevsel Yetişkin Eğitimi Projesi' gibi uygulamaya dönük araştırma çalışmalarıdır.

ÇİZELGE 2. *Konularına göre yetişkin eğitimi araştırmalarının dağılımı*

Konular	Boğaziçi Üni.		**Ankara Üni.**		**Toplam**		
	YL	**Dok**	**YL**	Dok	**YL**	**Dok**	**Toplam**
HEM ve Halk Eğitimcileri ile İlgili Yetişkin Eğitimi Araştırmaları	2	-	15	1	17	1	18
Okur- Yazarlıkla İlgili Yetişkin Eğitimi Araştırmaları	1	-	5	-	6	-	6
Kitle İletişim Araçları ile İlgili Yetişkin Eğitimi Araştırmaları	1	-	12	1	13	1	14
Toplum Kalkınması ile ilgili Yetişkin Eğitimi Araştırmaları	-	-	4	1	4	1	5
Katılma Araştırmaları	2	1	3	2	5	3	8
Yetişkinlerin Eğitim Gereksinimlerini Belirleme Araştırmaları	3	-	4	1	7	1	8
Çeşitli Kurumların Yetişkin Eğitimi Etkinliklerini Değerlendiren Araştırmalar	6	2	16	1	22	3	25
Mesleki Eğitim ve Çıraklık Eğitimi İle İlgili Araştırmalar	-	-	8	1	8	1	9
Sivil Toplum Örgütleri ve Çevre Eğitimi ile İlgili Araştırmalar	-	-	3	-	3	-	3
Yetişkin Öğrenmesi ile İlgili Araştırmalar	3	1	2	2	5	3	8
Diğer Araştırmalar	2	-	3	1	5	1	6
Toplam	20	4	**75**	**11**	**95**	**15**	**110**

Okçabol (1987:249), yetişkin eğitimi araştırmalarını, halk eğitimi bölümlerinde/anabilim dallarında/programlarında yapılıp yapılmadığına göre sınıflandırmamıştır, yani halk eğitimi bölümü/anabilim dalı dışında hazırlanan ancak halk eğitimi/yetişkin eğitimi ile ilgili olan tezleri de ele almıştır. Bu çalışmada ise Okçabol'dan farklı olarak, -yetişkin eğitimi alanının gelişmişlik düzeyini ortaya çıkarmak için- yalnızca halk eğitimi bölümlerinde/anabilim dallarında hazırlanan yüksek lisans ve doktora araştırmaları incelenmiştir.

Okçabol'un sınıflandırması 1987 yılına aittir ve o yıldan bu yana yetişkin eğitimi araştırmalarının arttığı ve çeşitlendiği bilinmektedir. Örneğin o döneme kadar üzerinde çalışılmamış ancak o dönemden sonra ele alınmış olan 'çevre eğitimi', 'sivil toplum ve yetişkin eğitimi' gibi konular bulunmaktadır. Dolayısıyla Okçabol'un 1987 yılında yaptığı sınıflandırmayı günümüz koşullarına göre geliştirmek gerekmektedir.

Çizelge 2'de gösterildiği gibi, Yetişkin eğitimi alanında yapılmış araştırmaları bugün 11 konuya göre sınıflandırmak mümkün görünmektedir. Bunlar; **(1)** Halk Eğitim Merkezleri (HEM) ile ilgili araştırmalar, **(2)** okur-yazarlık araştırmaları, **(3)** kitle iletişim araçları ile ilgili yetişkin eğitimi araştırmaları, **(4)** toplum kalkınması araştırmaları, **(5)** katılma araştırmaları, **(6)** gereksinim belirleme araştırmaları, **(7)** çeşitli kurumların yetişkin eğitimi etkinliklerini değerlendiren araştırmalar, **(8)** sivil toplum ve çevre eğitimi araştırmaları, **(9)** mesleki eğitim ve çıraklık eğitimi araştırmaları, **(10)** yetişkin öğrenmesi ile ilgili araştırmalar, **(11)** diğer araştırmalar.

1- Halk Eğitim Merkezleri (HEM) ile ilgili araştırmaların sayısı 18'dir ve en fazla araştırma yapılan konulardan biridir. Bu araştırmalar genel olarak HEM'in yönetim süreçleri, denetimi, çalışmaları, kursiyerlerin özellikleri, eğitim ihtiyaçları, kurs programları ve personelin eğitim ihtiyaçları üzerine yoğunlaşmışlardır. HEM ile ilgili toplam 18 tezden 17'si yüksek lisans, 1'i ise doktora düzeyindedir.

Okçabol (1987:262), yetişkin eğitimi araştırmalarında daha çok HEM'in araştırılmasının nedenini şöyle açıklar:

> Araştırmaların genel ilgi alanı HEM dir. Bunun bir nedeni, merkezlerin yetişkin eğitimi etkinliklerini örgütlü ve sürekli olarak ülkenin her yanına ulaştırmasıdır. Merkezler uygulama alanı, dolayısıyla bir çok sorunun çözüm ya da yanıt beklediği yerlerdir. Bir neden orada araştırma yapmanın kolaylığı, bir başka neden de bir merkezde üretilen bilginin yalnız o merkezlerin değil öteki merkezlerinde işine yarayabileceği umudu olabilir.

2- Yetişkin eğitimi alanının önemli çalışma alanlarından biri olan okur-yazarlık konusunda yapılan araştırmaların, okuma-yazma çalışmalarının değerlendirilmesi, okuma-yazma kurslarına katılanların görüşleri, kurslarda görev alan öğretmenlerin sorunları, okumaz-yazmazlığın kadınlar üzerine etkileri gibi konulara yöneldiği görülmektedir. Bu konudaki tez sayısı toplam 6'dır ve bu konuda hiç doktora çalışması yapılmamıştır.

3- Kitle iletişim araçları ile yetişkin eğitimi uygulamalarını, olanaklarını inceleyen araştırmalar, televizyonla tarım eğitimi, televizyon okulu, tarımsal yayım, çeşitli televizyon programlarının değerlendirilmesi, kentsel bütünleşmede televizyon, gazetelerin rolü, kırsal kalkınmada radyo gibi konulardadır. Bu araştırmaların sayısı biri doktora tezi olmak üzere toplam 14'tür.

4- Toplum kalkınması ile ilgili araştırmaların sayısı biri doktora olmak üzere toplam 5'tir. Bu araştırmalar, kooperatifleşme ve etkileri, Üreticilerinin Örgütlenmeleri gibi konulardadır.

5- Katılma ile ilgili araştırmalar genel olarak, yetişkin eğitimi programlarına katılan yetişkinlerin beklentileri, katılma engelleri, sendikal katılım, katılmaya güdüleyen etmenler gibi konulardadır. Bu konudaki tezlerin sayısı 3'ü doktora olmak üzere toplam 8'dir.

6- Yetişkinlerin eğitim gereksinimlerini belirleme araştırmalarının sayısı toplam 8'dir. Bu araştırmalar gecekondu bölgesinde yaşayanların, köyden kente göç edenlerin çeşitli konulardaki eğitim ihtiyaçları ya da beklentilerini incelemiştir.

7- Çeşitli kurumların farklı alanlarda yaptıkları yetişkin eğitimi faaliyetleri, araştırma ilgisinin en yoğun olduğu alandır ve en fazla araştırma bu konuda yapılmıştır. Bu araştırmalar; sendikalar, huzurevleri, tiyatrolar, kütüphaneler, sağlık ocakları, bankalar gibi kurumların çeşitli yetişkin eğitimi uygulamalarını konu edinmişlerdir. Bu bağlamda hazırlanan tezlerin sayısı 5'i doktora olmak üzere toplam 25'tir.

8- Çıraklık ve mesleki eğitim ile ilgili araştırmaların sayısı ise biri doktora olmak üzere toplam 9'dur. Bu araştırmalar; çıraklık eğitimi, çıraklık eğitimine devam eden öğrencilerin beklenti ve sorunları, çalışma koşulları, usta öğreticiler, yaygın mesleki eğitim projesi, yetişkinlerin örgün mesleki eğitimi gibi konuları incelemiş ve değerlendirmişlerdir. Bu araştırmaların sayısı ise 9'dur.

9- Sivil toplum örgütleri, çevre eğitimi ve duyarlılığı gibi konularda bir diğer ilgi alnını oluşturmuştur. Bu konulardaki araştırmalar 1995 sonrası yıllarda yapılmıştır. Bu araştırmaların sayısı az olmakla birlikte bu konuda henüz hazırlanmakta olan tez çalışmaları da vardır. Sivil toplum örgütleri ve çevre eğitimi ile ilgili araştırmaların sayısının artacağı tahmin edilmektedir

10- Yetişkin öğrenmesi konusuna ilginin hayli sınırlı olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılmış tez sayısı 4'ü doktora olmak üzere toplam 8'dir. Bu tezler; kitap okuma tartışma yönteminin bireysel gelişmeye etkisi, dönüştürücü öğrenme (perspektif dönüşümü), yetişkinleri güdüleme uygulamalarının değerlendirilmesi, siyasal öğrenme, yabancı dil öğrenmeyi etkileyen faktörler, yetişkinlerin ingilizce öğrenmelerindeki başarılarında duyuşsal faktörlerin rolü, başarı ve motivasyon gibi konuları incelemişlerdir

11- Yetişkin eğitimi alanında yukarıda belirtilen sınıflamaların içine girmeyen araştırmalar da bulunmaktadır. Bu tezlerin sayısı toplam 6'dır. Bu çalışmalar; halk ozanlığı, okul-aile birliği ve ana-baba iletişimi gibi farklı konularla ilgilenmişlerdir.

Görüldüğü üzere, konuları bakımından Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarında ilk iki sırayı HEM ile ilgili araştırmalar ve çeşitli kurumların yetişkin eğitimi etkinliklerini değerlendiren araştırmalar almıştır. Bu iki konudaki araştırmaların toplam araştırmalar içindeki oranı yaklaşık % 35'dir.

C- Araştırma Yaklaşımları Açısından Yetişkin Eğitimi Araştırmaları

Bilindiği üzere, sosyal bilimlerde kullanılan araştırma yaklaşımları, nitel ve nicel araştırma yöntemleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Gerek fen bilimlerinde gerekse sosyal bilimlerde geleneksel olarak yaygın bir biçimde kullanılagelen araştırma yöntemlerinin 'nicel araştırma yöntemleri' olduğu bilinmektedir. Nicel araştırma

yöntemleri, pozitivist akımdan derin bir şekilde etkilenmiştir. Aslında pozitivist paradigma, özellikle fen bilimlerinde yapılan araştırmaların düşünsel temelini oluşturmuştur (Yıldırım, 1999). Pozitivist anlayışın etkisiyle, tarih sahnesine sosyal bilimlerden önce çıkan fen bilimleri, yöntem açısından sosyal bilimleri etkilemiştir. Başka bir deyişle, doğa bilimlerinin yöntemsel ilkelerinin sosyal bilimler için de geçerli olduğu düşüncesi, pozitivist paradigmayla sağlanmıştır. Pozitivist/Akılcı paradigma, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan en önemli sosyal bilim alanları olan sosyoloji ve psikolojinin doğuşundan itibaren, araştırmada nicel yöntemi en vazgeçilmez araştırma biçimi olarak kabul etmiştir (Şimşek, 1997).

"Doğa bilimleri" ile "sosyal bilimler" arasında öze ilişkin hiçbir farklılık olmadığını ve "bilimin tekliği" anlayışını savunan pozitivist anlayış, 1960'lı yılların ortalarından itibaren radikal eleştirilere uğramaya başlamıştır. Pozitivizme karşı, öne sürülen bu eleştiriler, (a) *gelecekle ilgili kestirim yapabilmenin temelsiz kalmış olması, (b) bilgi için ölçülebilirliği esas ölçüt alması ve (c) nesnellik* konularında yoğunlaşmıştır (Şaylan, 1999:150).

Son dönemde pozitivist bilim anlayışına yapılan yoğun eleştirilerle birlikte pozitivizm ötesi görüşler gelişmeye başlamıştır. Özellikle yorumcu (interpretative) anlayışın sosyal bilimlerde fen bilimlerinden farklı bir yöntemi önermesi, sosyal bilimlerde paradigmatik bir dönüşüm yaşandığına dair gösterge olarak yorumlanabilir. Pozitivizm ötesi olarak ifade edilen görüşler, post-pozitivizm, post-modernizm, post-marksizm, post-yapısalcılık gibi isimlerle yerleşik ve egemen bilim anlayışını sorgulayarak ondan farklı yeni bir bilim anlayışı ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu yaklaşım içinde de farklı düşünce akımları ve bu akımlar arasında da bazı anlaşmazlıklar bulunmaktadır, ancak bütünsel olarak incelendiğinde görülür ki, bu akımlar, istatistiğe dayalı pozitivist araştırma yaklaşımına oldukça mesafeli durma noktasında ortaklaşmışlardır.

Pozitivist paradigmanın "evrensellik", "nesnellik", "olgusallık" gibi bilimin temel özelliklerinden gördüğü kavramların geçerliklerini yitirdiği yönündeki kanıtlarla birlikte "yeni eğitim bilimleri"ne doğru bir yönelimin olduğunu öne süren Ünal ve Özsoy (1999) bu yönelimin eğitim bilimlerine etkisini şu şekilde açıklamaktadırlar:

> Dünyadaki tartışmalar temel alındığında,'yeni eğitim bilimleri'nin eğitimsel gerçekliği 'durum' değil 'süreç' olarak gören; genellemeler ve yasalar peşinde koşmayan bunun yerine tekile/yerele yönelen; 'ötekini' de inceleme konusu yaparak birleştirici yaklaşımı seçen; araştırma sürecinde insansal ögeyi öne çıkaran; eğitim sürecindeki bireyi hem öğrenen hem öğreten katılımcılar olarak ele alan bir bilimsel yaklaşıma ve eylem biçimine dayandırıldığı söylenebilir.

Bu durum, dünyada sosyal bilimler alanında bir süredir yaşanan tartışmalarla yakından ilgilidir. Pozitivist anlayışın sosyal bilimler üzerindeki egemenliğini eleştiren yeni bir bilim anlayışının ortaya çıkması, eğitim bilimlerini dolayısıyla yetişkin eğitimi alanını da doğrudan etkilemiştir. Bu etki Cocklin'in (1996) de belirttiği üzere, Batıdaki yetişkin eğitimi araştırmalarında nitel yaklaşımın yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur.

Hake (1995), yetişkin eğitimi araştırmalarının çoğulcu bir yapıyı gerektirdiğini vurgulayarak, hem nicel hem de nitel yöntemin önemine işaret eder. Bunun yanında 1970'lerden bu yana yetişkin eğitimi araştırmalarında nitel araştırmaya büyüyen bir ilgiden de bahsederek bunun nedenini de; Hermeneutic (yorumsamacı) araştırma geleneği, Neo-Marksist eleştirel teori, fenemoloji, etno-metodoloji, feminist bilim anlayışı, kültürel çalışmaların ortaya çıkması ve yaygınlaşması olarak görür.

Hake tarafından yukarıda bahsedilen ve dünyada son dönemde gelişen bu tür anlayışlar, genel olarak post-modern dönemin göstergesi biçiminde anılmaktadır. Cocklin (1996) ve Hake (1995) tarafından da ifade edildiği gibi, dünyada yetişkin eğitimi araştırmalarında nitel yaklaşım yaygınlaşmaktadır. Peki, Türkiye'de yapılan yetişkin eğitimi araştırmaları, nitel yaklaşımı kullanmaları bakımından değerlendirildiğinde nasıl bir tablo ortaya çıkmaktadır?

Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarında nicel yaklaşım ağırlıklı olarak kullanılan yaklaşımdır. Ankara Üniversitesi'nde yetişkin eğitimi alnında yapılan 75 yüksek lisans tezinden 67'sinde nicel yöntem kullanılmış, nitel ve nicel yaklaşımın beraber kullanıldığı tez sayısı 3, salt nitel yaklaşımın kullanıldığı tez sayısı da 1'dir. Nitel yöntemlerin kullanıldığı 4 araştırma da 1993,1995,1997,1999 yıllarında yapılmıştır.

Yine Ankara Üniversitesi'nde yapılan 11 doktora çalışmasının dokuzunda nicel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Bir araştırmada iki yaklaşım beraber, bir araştırmada da yalnızca nitel yaklaşım kullanılmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, nitel yöntemler son dönemde yapılan (2000-2001) doktora çalışmalarında kullanılmıştır.

Boğaziçi Üniversitesi'nde yetişkin eğitimi alanında 20 yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Bu araştırmaların çoğunluğunu nicel araştırmalar oluşturmaktadır. 20 yüksek lisans çalışmasından 15'inde nicel, 3'ünde nitel, 2'sinde ise hem nitel hem de nicel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Yine Boğaziçi Üniversitesi'nde yetişkin eğitimi alanında yapılan 4 doktora çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmaların tamamında nicel yöntemler kullanılmıştır.

Araştırma yaklaşımları açısından Boğaziçi Üniversite'sinde bulunan yetişkin eğitimi araştırmaları ile Ankara Üniversitesi'nde yapılan yetişkin eğitimi araştırmaları iki açıdan paralellik göstermektedir. Birincisi araştırmalarda kullanılan yaklaşım ağırlıklı olarak nicel yaklaşımdır. İkincisi ise, az sayıda olan nitel araştırmaların son yıllarda gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Türkiye'de yetişkin eğitimi alanında yapılan araştırmalarda pozitivist paradigmanın egemenliği söz konusudur. Bu durumun doğal sonucu olarak, nicel araştırma yaklaşımlarının ağırlıklı biçimde kullanıldığı söylenebilir.

Genel olarak nicel araştırmada konular ve problemler, verilerin sayısal olarak analiz edilebileceği çalışmalardan seçilir. Nitel araştırmalar ise nicel araştırmanın aksine verilerin sayısal olarak analiz edilemeyeceği, açıklanamayacağı ya da sayısallaştırmanın anlamlı olamayacağı konulara yönelirler. Şüphesiz bu durum nitel araştırmalarda sayısal analizin hiçbir zaman kullanılamayacağını göstermez. Yetişkin eğitimi araştırmaları için bu durum önemlidir: Katılma- katılmama araştırmaları, yetişkinlerin algıları ve eğitim

ihtiyaçları, okumaz- yazmazlık ve etkileri vb. gibi araştırmalarda verilerin salt sayısal analizi yeterli olmayabilir. Bu tip araştırmalarda nitel araştırma yaklaşımının yöntemlerini kullanmak oldukça yararlıdır. Fakat, Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarına baktığımızda nitel yaklaşımın yaygın kullanılmadığı görülmektedir.

Aslında yalnızca yetişkin eğitimi alanında değil, hemen hemen tüm sosyal bilim/eğitim bilim alanları için geçerli olan nicel araştırmanın yaygın olarak kullanılma durumunun çeşitli nedenlerinden bahsedilebilir. Birinci olarak nitel araştırmanın yaygınlaşabilmesi için araştırma yapılacak alanda yeterli nicel bilgi birikimi ve bilimsel temelin varolması gerekir. Ancak o zaman nitel araştırma uygulama zemini bulabilir. Sosyal bilim alanlarından bir çoğunun Türkiye'deki hatta dünyadaki durumuna bakıldığında henüz gelişme halinde olduğu görülür, dolayısıyla, bu alanlarda nicel çalışmaların ağırlıkta olması olağandır.

İkinci olarak, nitel araştırma "başkasının gözlerinden görmek..." tir. Yani olayları, eylemleri, normları, değerleri, vb. üzerinde çalışılan kişilerin bakış açısından görmektir (Bryman, 1988). Bunun da çok uzun bir çalışma süresini gerektireceği açıktır. Yüksek lisans ve doktora tezi hazırlama süresi gözönünde bulundurulduğunda bu durum nitel yaklaşımın tercih edilmemesinin nedenlerinden biri olarak düşünülebilir.

Üçüncü olarak, nitel araştırmada güçlü bir araştırma tasarımına ve ayrıntılı bir yapılandırmaya ihtiyaç vardır (Sayılan, 2000). Bu bağlamda üniversitelerde verilmekte olan araştırma eğitiminin niceliği ve niteliği düşünüldüğü zaman, nitel araştırmayı yapacak araştırmacı sorunu ortaya çıkmaktadır.

Dördüncü olarak, nicel araştırma yaklaşımı geçmişten beri ağırlıklı olarak kullanılagelen araştırma yaklaşımıdır. Nitel yöntemlerin 'yeni' olması, bilimselliğinin dahi tartışılması ve bunun karşısında geleneksel olanın gücü ve güvenliği araştırmacıları nicel yöntemleri kullanmaya yöneltmektedir.

Son olarak, araştırmacıların, daha önce yapılan araştırmalarda kullanılan yöntemleri kullanmayı tercih etmeleri ve tez danışmanı konumunda bulunan akademisyenlerin bu konuda gerekli yönlendirmede bulunmamaları ve üniversitelerdeki araştırma dersleri ve eğitimi konusunda oluşturulan geleneğin nicel araştırmayı öne çıkartmasıdır.

ÇİZELGE 3. *Yetişkin eğitimi araştırmalarının araştırma desenine göre dağılımı*

Araştırma deseni	**Yüksek lisans N**			**Doktora N**			**Toplam N**		
	A.Ü	**B.Ü**	**T**	**A.Ü**	**B.Ü**	**T**	**A**	**B**	**T**
Tarama Modelleri	70	17	87	10	3	13	80	20	100
Deneysel Modeller	1	3	4	1	1	2	2	4	6
Ulaşılamayan	4	-	4	-	-	-	4	-	4
Toplam	**75**	**20**	**95**	**11**	**4**	**15**	**86**	**24**	**110**

D- Yetişkin Eğitimi Araştırmalarında Araştırma Deseni

Çizelge 3'de görüleceği gibi, araştırmalar, ağırlıklı olarak tarama modelindedir, deneysel modeller ise pek tercih edilmemiştir. Araştırmaların çoğunluğu, betimsel tarama modelini kullanmışlar, ilişkisel tarama ve örnekolay modelleri ise daha az kullanılmıştır.

Yetişkin eğitimi alanında A.Ü EBF ve B.Ü EF'deki toplam 95 yüksek lisans tezinden 27'sinde, 15 doktora tezinden 3'ünde hangi araştırma deseninin kullandığı belirtilmemiştir. Araştırma desenini belirten bazı araştırmalarda ise desen ya çok kısa bir şekilde açıklanmış, ya da hiç bir açıklamada bulunulmadan sadece desen adı verilmiştir

Yetişkin eğitimi alanında araştırma desenlerine sayısal olarak bakıldığında tarama araştırmalarının tartışılmaz bir üstünlüğü söz konusudur. Aslında ilk doktora tezini 1983 yılında yapan genç bir alan için ilk çalışmaların durum saptamaya dönük olması kaçınılmazdır, dolayısıyla bu durum 'betimsel tarama' modelinin ağırlıkla kullanılması sonucunu doğurmuştur.

Balcı (1993), Türkiye'deki eğitim araştırmalarının durumunu ele aldığı bir makalesinde, eğitim araştırmalarında araştırma deseni açısından saptanan genel bir eksikliğin ilgili araştırma deseninin yeterince betimlenmemesi olduğunu belirtmiştir. Bu eksiklik, yetişkin eğitimi araştırmalarında da kendini göstermektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, tarama araştırmalarında ve nicel yöntemleri kullanan araştırmalarda bu durum daha fazla görülmektedir. Bu araştırmaların çoğunda araştırma modeli ya çok kısa betimlenmiş ya da açıklamada bulunulmadan model adı vermekle yetinildiği gözlenmiştir.

E- Evren-Örneklem ile Tezin Adı Arasındaki Uyum

Örnekleme yöntemi, bir araştırma evreninin geniş olması durumunda, araştırmacının alana tüm olarak, gerçekçi bir biçimde giremediği zamanlarda kullanılan bir yöntemdir (Aziz, 1990). Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür (Karasar, 1999). Her araştırmanın kendine özgü evreni vardır ve evrenin belirlenmesinde, araştırmanın amacı önem taşır.

Evreni belli olan ve buradan belli kurallara göre seçilmiş, evreni temsil edebilen kümeye örneklem denir. Evrenden örneklem alma işlemi belli kurallara bağlıdır. Ve bu işleme örnekleme adı verilir. Evrenin tüm özelliklerini yansıtan bir örneklemin oluşturulması için kullanılacak örnekleme yönteminin (basit yansız örnekleme, tabakalı örnekleme, küme örnekleme vb.) araştırma önerisinde genel olarak açıklanması gereklidir (Köklü, Büyüköztürk ve Çokluk, 2001).

Alınan örneklemin, evreni temsil edebilmesi, o araştırmanın bilimselliği ile doğrudan ilişkilidir. Araştırmalarda, örneklem ile araştırmanın başlığı arasında da uyum beklenir. Araştırmalarda evrenin spesifikliği, uygun örnekleme yönteminin kullanılıp kullanılmadığı, araştırmaların bilimselliği açısından önemli noktalardır. Şüphesiz akademik araştırmaların yöntembilimsel açıdan değerlendirilmesinde bu noktaların ele alınması yararlıdır. Bunun için bundan sonra yapılacak araştırmaların bu noktaları dikkate alması önemli bir eksikliği giderecektir. Bu çalışmada ise yetişkin eğitimi

araştırmalarında evren-örneklem açısından tezin adı ile evren-örneklem arasındaki uyumun değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Her araştırmanın kendine özgü bir evreni vardır. Kimi araştırmalarda evren, "insanlar" olduğu gibi, kimi araştırmalarda da "belli yaştaki", "belli cinsiyetteki", belli sosyo-ekonomik düzeydeki", "belli yerleşim merkezindeki" ya da belirlenebilecek başka özellikteki insanlar evren olabilir. Evrenin belirlenmesinde, araştırmanın amaçları son derece önemlidir (Karasar, 1999;110).

Araştırmalarda evrenden alınan örneklem, araştırmanın amacı kadar, tezin adı ile de uyumlu olmalıdır. Özellikle sosyal bilim araştırmalarında bu durum daha da önem kazanmaktadır. Herhangi bir kentte yapılan bir araştırmanın, ülke düzeyine genellenmesi çok zordur, bundan dolayı, tezin başlığı buna uygun olmalıdır. Örneğin İzmir'in bir gecekondu bölgesinde yetişkinlerin eğitim gereksinimlerini inceleyen bir yetişkin eğitimi araştırmasının başlığı "Yetişkinlerin Eğitim Gereksinimleri: İzmir İli X bölgesi Örneği ..." ya da "İzmir ili X Bölgesinde Yaşayan Yetişkinlerin Eğitim Gereksinimleri" şeklinde olmalıdır. Ancak sözü edilen araştırmanın başlığı yalnızca "Gecekonduda Yaşayan Yetişkinlerin Eğitim Gereksinimleri" olursa uygun olmayan bir durum ortaya çıkacaktır, çünkü, böyle bir başlıktan Türkiye'deki hatta dünyadaki tüm yetişkinlerin ortak olan eğitim gereksinimleri varmış ve bu saptanacakmış gibi bir anlam çıkmaktadır.

ÇİZELGE 4. *Yetişkin eğitimi araştırmalarında evren-örneklem ile tezin adı arasındaki uygunluk durumu*

Evren – örneklem ve tezin adı arasındaki ilişki	Uygun N			Uygun değil N			Ulaşılamayan N			Toplam N		
	A.Ü	B.Ü	T	A.Ü	B.Ü	T	A.Ü	B.Ü	T	A.Ü	B.Ü	T
Yüksek lisans	51	16	67	20	4	24	4	-	4	75	20	95
Doktora	9	4	13	2	-	2	-	-	-	11	4	15
Toplam	60	20	81	22	4	26	4	-	4	86	24	110

Çizelge 4'de görüldüğü üzere, her iki fakültedeki tezlere bahsedilen uyum çerçevesinde bakıldığında, 110 tez çalışmasından 80'i uygun, 26'sının da uygun olmadığı görülür. Belirtilmesi gereken bir nokta da, uygunluk oranı yüksek lisans tezlerine göre doktora tezlerinde olukça yüksektir.

Bahsedilen her iki fakültede ki bazı yüksek lisans tezlerinde, hangi örnekleme yönteminin nasıl kullanıldığına dair bilgilerin eksik kaldığı gözlenmiş, hatta örneklem konusunda hiç bilgi verilmeyen tezlere rastlanmıştır. Örneklemin nasıl alındığına dair bilgi verilmeyen yüksek lisans tezlerinin sayısı 9'dur. Ayrıca, evren ve örneklem ile tezin adı arasındaki uyumu sağlıklı olduğu söylenebilecek fakat, araştırma problemleri ile

örneklemi uygun olmayan, dolayısıyla tezin geçerliliğini etkileyecek çalışmalara da rastlanmıştır, ancak belirtmek gerekir ki bu tezlerin sayısı çok azdır.

Araştırmaların evren-örneklem düzeyi ile ilgili olarak dikkat çekici noktalardan biri araştırmaların örneklemlerini ağırlıklı olarak Ankara ve İstanbul kent merkezlerinden almış olmalarıdır. Başka şehir ve bölgelerden örneklem alıp inceleyen araştırma sayısı oldukça azdır.

F- Yetişkin Eğitimi Araştırmalarında Veri Toplama Biçimleri

Araştırmalarda veriler, çeşitli kaynaklardan çeşitli yollarla edinilir. Araştırmada hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağı araştırmanın konusuna, amacına, araştırmacının bilgi ve deneyimine bağlıdır (Aziz, 1990). Veriler; anket, çeşitli performans ve psikolojik testler uygulanarak toplanabileceği gibi, görüşme ve gözlem yapılarak ya da çeşitli ortamlarda korunan dosya kayıtları incelenerek de elde edilir (Köklü, Büyüköztürk ve Çokluk, 2001).

ÇİZELGE 5. Y*etişkin eğitimi araştırmalarının veri toplama biçimlerine göre dağılımı*

TEZLER	Anket N	Mülakat ve/veya Gözlem N	İçerik Analizi ve/veya belgesel tarama N	Diğer (Envanter, tutum ölçeği vs.) N	Ulaşılamayan N	Toplam N
Yüksek Lisans	69	7	12	3	4	95
Doktora	10	2	2	1	- -	15
Toplam	79	9	14	4	4	110

Kuşkusuz, tez çalışmalarında birden fazla veri toplama biçimi kullanılabilir. Örneğin verileri anketle toplamayı planlayan araştırmacı, anket hazırlamak için görüşme ya da kaynak taraması yapmak durumundadır. Yetişkin eğitimi araştırmalarında da, birçok veri toplama biçiminden yararlanılmış ve birçok tezde de birden fazla veri toplama biçimi kullanılmıştır. Ancak araştırmalarda, genellikle temel olarak tek bir veri toplama aracı hakimdir. Bundan dolayı bu çalışma da araştırmadaki temel veri toplama aracı esas alınmıştır. Yetişkin eğitimi araştırmaları, veri toplama biçimleri açısından değerlendirildiğinde **Çizelge 5**'teki durum ortaya çıkmaktadır

Yetişkin eğitimi alanında toplam 110 lisans- üstü çalışmanın 79'unda temel veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır. Toplam 95 yüksek lisans çalışmasından 69'u anket, 7'si mülakat/ gözlem, 12'si içerik analizi ya da belgesel tarama, 3'ü envanter, tutum ölçeği v.b. veri toplama biçimlerini kullanmışlardır.

Yetişkin eğitimi alanındaki toplam 15 doktora çalışmasından 10'unda temel veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanmıştır. 2'sinde mülakat, 2'sinde içerik analizi ve belgesel tarama, 1'inde ise tutum ölçeği kullanmıştır.

Veri toplama biçimi ile ilgili olan **Çizelge 5**'de görüleceği üzere, yetişkin eğitimi araştırmalarında ağırlıklı olarak kullanılan veri toplama tekniği anket tekniği olagelmiştir. Şüphesiz bu durum yetişkin eğitimi araştırmalarında pozitivizmin dolayısıyla 'nicel araştırma' yöntemlerinin etkisi ile ilgilidir.

Yetişkin eğitimi araştırmalarında özellikle son yıllarda gözlenen bir eğilim de, 'nitel' araştırmanın yaygınlaşmasına ve gelişmesine koşut olarak 'katılımlı gözlem', 'derinlemesine mülakat', gibi veri toplama tekniklerinin kullanılmaya başlamasıdır.

G- Yetişkin Eğitimi Araştırmalarında Veri Analiz Biçimleri

Verilerin analizi kavramı ile anlaşılması gereken, toplanan verilerin nasıl analiz edileceği, hangi analiz tekniklerinin kullanılacağı, bu analizlerin mekanik mi yoksa bilgisayar ortamında mı yapılacağı, bilgisayar ortamında yapılacaksa hangi programların kullanılacağı vb. dair bilgilerdir (Köklü, Büyüköztürk ve Çokluk, 2001).

Karasar (1999:208), iki tür istatistik çözümlemeden söz eder. Bunlar: doğrudan (betimsel istatistik, descriptive) ve kestirisel (anlam çıkartıcı-yordamsal, inferential) çözümlemelerdir. Betimsel istatistikte, araştırılan durumun özet bir betimlemesini sağlamak üzere veriler betimsel teknikler kullanılarak analiz edilir. Gözlenen bulguların diğer durumlara genellenebilirliğinin kararlaştırılması için kestirisel istatistiklerle veriler analiz edilir (Balcı, 1995:220-221).

Betimleyici istatistikte, frekans dağılımı, ortalama, aritmetik ve geometrik ortalama, ortanca, genişlik, standart sapma, korelasyon gibi istatistiksel yöntemler kullanılır. Kestirisel çözümlemede ise, manidarlık testleri (t sınaması, f sınaması, varyans analizi, trend analizi vb.), ki-kare ve non-parametrik testler (Mann-Whitney U-Testi, Wilcoxon işaretli sıralama testi, Kruskal-Wallis testi) gibi istatistiksel yöntemler kullanılır.

Çizelge 6'da görüleceği üzere, yüksek lisans tezleri ağırlıklı olarak betimsel istatistik yöntemlerini kullanmışlardır. Doktora tezlerinde ise betimsel ve yordamsal istatistik yöntemlerini beraber kullanan tezler ağırlıktadır. Yetişkin eğitimi alanındaki 95 yüksek lisans tezinden 49'unda sadece betimsel istatistik yöntemleri, 31'inde ise betimsel ve yordamsal yöntemler birlikte kullanılmıştır. Doktora tezlerinin 3'ünde yalnızca betimsel istatistiksel yöntemler kullanılmış (frekans ve yüzde), 11 tezde ise betimsel ve yordamsal teknikler birlikte kullanılmıştır.

Verileri analiz biçimleri açısından çizelgede belirtilmeyen bazı bulgular ise şunlardır: 35 yüksek lisans tezinde yalnızca frekans dağılımı ve yüzde kullanılmıştır. 9 yüksek lisans tezinde de frekans, yüzde ve ağırlıklı ortalama kullanılmıştır. Betimsel ve vardamsal çözümlemelerin birlikte kullanıldığı 19 yüksek lisans tezinden 18'i vardamsal istatistik yöntemlerinden yalnızca kay-kare tekniğini, 1 tanesi ise t-testini kullanmıştır. 8 yüksek lisans tezinde de verilerin hangi yöntemle analiz edildiği belirtilmemiştir.

ÇİZELGE 6. V*erileri analiz etme biçimlerine göre yetişkin eğitimi araştırmalarının durumu*

Tezler	Ulaşılamayan Tez			Betimsel İstatistik			Betimsel + yordamsal			İstatistik kullanmayanlar			Toplam		
	A.Ü	B. Ü	T	A. Ü	B. Ü	T	A. Ü	B. Ü	T	A.Ü	B. Ü	T	A. Ü	B. Ü	T
Y Lisans	4	-	4	47	2	49	19	12	31	5	6	11	75	20	95
Doktora	-	-	-	2	1	3	8	3	11	1	-	1	11	4	15
Toplam	4	-	4	49	3	52	27	15	42	6	6	12	86	24	110

Çizelge 6'da görüleceği üzere 110 lisans-üstü tezden yalnızca 12'sinde hiç bir istatistiksel yöntem kullanılmamıştır. Tezlerin yarısına yakını –52 adedi- yalnızca betimsel istatistik yöntemlerini tercih etmiş, ve betimsel istatistik tekniklerinden de ağırlıklı olarak frekans dağılımı ve yüzde kullanılmıştır. Bu noktada belirtilmesi gerekir ki, doktora tezleri ağırlıklı olarak betimsel ve yordamsal teknikleri birlikte kullanmışlardır. Yordamsal teknikleri kullanan araştırmalar ağırlıklı olarak Kay-kare tekniğini kullanmışlardır. T-test, varyans analizi gibi teknikler özellikle son dönemdeki araştırmalarda kullanılmışlardır.

SONUÇ

Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarını inceleyen bu çalışmada özetle şu sonuçlara ulaşılmıştır: **(1)** Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmaları oldukça az sayıdadır, **(2)** Araştırmaların daha çok Halk Eğitim Merkezleri (HEM) ve çeşitli kurumların yetişkin eğitimi etkinliklerini değerlendirmeye yöneldiği gözlenmiştir, **(3)** Araştırmalarda betimsel tarama modeline aşırı bir ilgi söz konusudur, **(4)** Yetişkin eğitimi araştırmaları ile ilgili olarak araştırma önceliklerini ve eğilimlerini belirleyici düzenekler bulunmamaktadır, **(5)** Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarında pozitivist/ampirist/akılcı paradigmanın etkisi söz konusudur. Bu etki araştırmalarda ağırlıklı olarak nicel araştırma yöntemlerinin kullanılmasına yol açmıştır, **(6)** Yetişkin eğitimi araştırmalarının verileri ağırlıklı olarak betimsel istatistiksel teknikler kullanılarak analiz edilmiştir. (**7)-** Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmacıları ağırlıklı olarak, ihtiyaç ve durum saptayan değerlendirme araştırmalarına yönelmişlerdir.

Uygulamalı araştırmalarla, kurama dönük araştırmalara pek ilgi duyulmamıştır. Bu durum, kuramsal araştırmaların yapılabilmesi için yeterli bilgi birikimi olmaması ile ilgilidir. Başka bir deyişle, disiplinlerin gelişme/ortaya çıkma sürecinde "betimsel araştırmalar", disiplinlerin gelişiminin daha ileri aşamalarında "neden-sonuç ilişkisini araştıran araştırmalar" son olarak ise "kurama dönük araştırmalar" sıklıkla kullanılmaktadır. Bu nedenle denilebilir ki, Türkiye'deki yetişkin eğitimi alanı henüz gelişmekte olan bir alandır ve bu nedenle yetişkin eğitimi araştırmalarında betimsel

istatistikler ağırlıkla kullanılmaktadır/kullanılmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, kurama dönük ya da neden-sonuç ilişkilerini araştıran araştırmalardan ziyade durum saptayıcı/değerlendirici araştırmalar yapılmıştır.

ÖNERİLER

(1) Öncelikli olarak yetişkin eğitimcileri arasında akademik ve mesleki diyalogu tesis edici/artırıcı uygulama ve eylemlere girişilmelidir. Akademik ve mesleki diyalogun tesis edilmesiyle beraber yetişkin eğitimcileri araştırma gündemlerini, önceliklerini, geleceğe yönelik umut ve beklentilerini oluşturabileceklerdir.

(2) Bunun yanında dünya genelinde araştırma yaklaşım-konu-yöntem ve eğilimleri takip edilerek Türkiye'deki araştırma eğilimleriyle etkileşmesi sağlanabilir. Bu, yetişkin eğitimi alanının kurumsallaşması için oldukça yararlı olabilecektir. Bu amaçla, yetişkin eğitimi alanıyla ilgili ulusal ve uluslararası konferanslar düzenlenebilir; hakemli bir akademik dergi çıkartılabilir; yetişkin eğitimi ilgili temel yayınlar Türkçeleştirilebilir; ve tüm bunlar için de mesleki bir örgütlülüğün kurulması gerekmektedir.

(3) Son dönemde dünyada sosyal bilimciler, disiplinler arası gruplarla araştırma yapma eğilimindedirler. Gülbenkian Komisyonu'nun sosyal bilimlerin yeniden yapılanması hakkındaki "Sosyal Bilimleri Açın" (1996) adlı raporunda da, sosyal bilimlerin bir atılım yapabilmesini temelde sosyal bilimler alanında disiplinler arası çalışmaların kurumsallaştırılmasına bağlı görülmektedir. Ancak Türkiye'de yetişkin eğitimi araştırmalarında böyle takımlar halinde, disiplinler arası çalışmanın yaygınlık kazanmadığı görülmektedir. Bu tür araştırmaların yapılması yetişkin eğitimi alanının gelişimine olumlu katkılar sunabilecektir.

(4) Yetişkin eğitimi araştırmalarında ihmal edilen araştırma konularını, göç ve etkileri, kültürel kimlik, etnik ve dinsel kimlik, yetişkinlerin öğrenme süreçleri, okur-yazarlık araştırmaları, enformasyon teknolojileri olarak sıralamak mümkündür. Bundan sonra yapılacak araştırmaların sözü edilen konulara yönelmesi yetişkin eğitimi alanının gelişimi için oldukça yararlı olacaktır.

(5) Daha önce belirtildiği üzere, yetişkin eğitimi alanında deneysel ve kurama dönük olan araştırmalara pek ilgi gösterilmemiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalara yönelik olarak, kurama dönük ve deneysel çalışmalar özendirilebilir.

(6) Son dönemde yetişkin eğitimi alanında dünyada nitel çalışmalar yaygınlaşmıştır. Halbuki Türkiye'de yetişkin eğitimi araştırmalarında nitel çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu anlamda bundan sonra yapılacak çalışmalar için nitel yöntemler özendirilmelidir.

(7) Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarında 'karşılaştırmalı yetişkin eğitimi araştırması' bulunmaması, önemli bir eksiklik olarak görülmelidir. Diğer ülkelerdeki mevcut eğitim sorunlarının, nedenlerinin ve çözüm yollarının bilinmesi Türkiye'deki perspektifleri geliştireceği akılda tutularak karşılaştırmalı araştırmalar özendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Aziz, A. (1990). *Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim*. Ankara: İlad.

Balcı, A. (1993). "Türkiye'de Eğitim Araştırmalarının Durumu: A.Ü. EBF Örneği". *Eğitim bilimleri birinci ulusal kongresi, Bildiriler 3* (Ankara: 24-28 Eylül 1990).

_____. (1995) *Sosyal Bilimlerde Araştırma : Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: 72 TDFO Bilgisayar- Yayıncılık San. Tic. Ldt. Şti.

Bélenger, P. & Blais, M. (1995) World Perspectives in Adullt Education Research. *Adult Education And Development, 45*:5-22.

Bryman, A. (1988) *Quantity and Quality in Social Research***,** London: Unwin Hyman Ldt.

Cocklın, B. (1996) Applying Qualitative Research to Adult Education: Reflections Upon Analytic Proccesses. *Studies in the Education of Adults, 28*: 88-116.

Dighe, A. (1995) Trends in Adult Educatıon Research in Asia. *Adult Education and Development, 45*:81-95.

Duman, A. (1996) "An Initial Pilot Scheme Towards an International Comparative Adult Education Research Approach", *Paper, presented at the 37th Annual Adult Education Research Conference. Proceedings p.91-96*, University of South Florida, Tampa, Florida, U.S.A

El-Safi, H.A. (1995) Adult Education Research Trends and Needs in The Arab Region. *Adult Education and Development, 45*: 65-76.

Gülbenkian Komisyonu (1996) (Çev.Ş. Tekeli) *Sosyal Bilimleri Açın*, İstanbul, Metis Yayınları.

Hake, B. (1995) Western Europe: Aspects of Adult Educatıon Research Trends, *Adult Education and Development, 45*:145-171.

Karasar, N. (1999) *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Köklü, N. & Büyüköztürk, Ş. & Çokluk Ö. (2001) *Tez Önerisi Hazırlama Ve Tez Yazım Klavuzu,* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Lowe, J. (1985). *Dünyada Yetişkin Eğitimine Toplu Bakış*, Çev: T. Oğuzkan. Ankara: UNESCO.

Okçabol, R. (1987) "Ülkemizde Yaygın Eğitimde Araştırmalar" *Yaygın Eğitim ve Sorunları*, Haz:M. Özgen, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Sayılan, F. (2000). Nitel Araştırmada Veri Toplama Teknikleri, Yayımlanmamış ders notu, Ankara.

Şaylan, G. (1999) *Postmodernizm*, Ankara: İmge Kitabevi.

Şimşek, H. (1997) *21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı Kaostaki Türkiye*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Tekin, M. (1991). Dünya'da ve Türkiye'de Halk Eğitimi Alanının Temel Sorunları. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24*:1:1-19.

Ünal, I; Özsoy, S. (1999) "Toplumsal Bilimlerdeki Yeni Açılımlar Işığında Türkiye'deki Eğitim Bilimleri", *4.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 3*, s.33-59, Anadolu Üniversitesi Yay. No:51, Eskişehir.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 23*:112: 7- 17.

Yıldız, A. (2002). "Türkiye'de Yetişkin Eğitimi Araştırmaları", Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.